

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΕΥΡΕΙΑ ΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΡΚΟΥ ΤΟΥ ΕΥΓΕΝΙΚΟΥ

Έχουμε ήδη αναφερθεί στην καταγωγή και το οικογενειακό περιβάλλον στο οποίο μεγάλωσε ο Άγιος Μάρκος. Ζώντας από μικρός μέσα στην Εκκλησία (ο πατέρας του ήταν μέγας χαρτοφύλακας του Πατριαρχείου, υπεύθυνος για την βιβλιοθήκη και το αρχείο), και σε περιβάλλον που ευνοούσε την μόρφωση (ο πατέρας του διατηρούσε φροντιστήριο στο οποίο διηύθυνε και δίδασκε), ήταν φυσικό η προσωπικότητα του Αγίου από μικρή ηλικία να εμποτισθεί με πνευματικά ενδιαφέροντα, με αγάπη για τον Χριστό και την Εκκλησία, και με δίψα για μάθηση. Για ένα διάστημα μετά τον θάνατο του πατέρα του, μαθήτευσε κοντά στον φημισμένο φιλόσοφο Γεώργιο Πλήθωνα Γεμιστό, και από νωρίς διακρίθηκε για την ευφυΐα και την σεμνότητά του. Σε νεαρή ήδη ηλικία εθεωρείτο ως ένας από τους πολύ μορφωμένους νέους της Κωνσταντινουπόλεως, εγκρατής γνώστης και κάτοχος της ελληνικής παιδείας, της φιλοσοφίας και των κειμένων των Αγίων Πατέρων, ικανότητες που θα του χρησιμεύσουν στις συζητήσεις στην Φερράρα-Φλωρεντία και θα τον αναδείξουν έξοχο υπερασπιστή της Ορθοδοξίας. Για τις ικανότητές του ο Άγιος Μάρκος ανέλαβε την διεύθυνση του Πατριαρχικού Φροντιστηρίου.

Κατά την παραμονή του στην Μονή Μαγγάνων στην Κωνσταντινούπολη, ως μοναχός και μετέπειτα ιερομόναχος Μάρκος (1420-1437), βρίσκει την ευκαιρία να αφιερωθεί περισσότερο στην πνευματική άσκηση και την μελέτη της Αγίας Γραφής και των Αγίων Πατέρων. Κατά την παραμονή του στην Μονή θα καταρτισθεί μορφωτικά, θα ασκηθεί ως μοναχός, θα τελειωθεί πνευματικά και θα ολοκληρωθεί η διαμόρφωση της προσωπικότητός του που θα διαλάμψει ως φωτεινός αστέρας της Ανατολικής Εκκλησίας.

Έχουμε αναφερθεί ανωτέρω, στον βίο του Αγίου Μάρκου, και τις αποτιμήσεις για τον χαρακτήρα και την ακτινοβολία του ανδρός, που έχαιρε της τιμής και της αναγνωρίσεως από όλους, φίλους και αντιπάλους. Για τις πνευματικές αρετές του θα αρκεσθούμε εδώ να παραθέσουμε τα λόγια του Γενναδίου Σχολαρίου: *"τόσα μόνον έχω να πω για την πνευματική καθαρότητα του πατρός Μάρκου. Όταν ήταν νεώτερος, και προτού ακόμη επιλέξει να γίνει μοναχός, ήταν σωφρονέστερος των ασκητών, που*

κατοικούν στην έρημο. Όταν είχε πλέον απαρνηθεί τα πάντα για τον Χριστό και ανέλαβε τον ζυγό της θείας υποταγής (ως μοναχός), ούτε αθέτησε τις υποσχέσεις που έδωσε στον Θεό, ούτε πάλι απέκλινε προς τους κοσμικούς θορύβους, και δεν παρασύρθηκε από την πρόσκαιρη και μάταιη δόξα του κόσμου, αλλά μέχρι τον θάνατό του, παρέμεινε με θερμή σταθερότητα στην αγάπη του Χριστού, κατοικώντας μεν στην πόλη, ζώντας και συμπεριφερόμενος σαν να μην κατοικούσε μέσα στην πόλη, διότι σε τίποτε από τις υποθέσεις της πόλης (τις ενασχολήσεις και τα κοσμικά πράγματα) δεν ήταν προσηλωμένος".

Ανεδείχθη επίσης γόνιμος και πολυγραφότατος συγγραφέας. Στα έργα του υπάρχουν επιρροές και αναφορές στην κλασική ελληνική παιδεία, στον Όμηρο, στους τραγικούς ποιητές, ενώ πολλές φορές στα συλλογιστικά του επιχειρήματα χρησιμοποιεί όρους και έννοιες της πλατωνικής και αριστοτελικής φιλοσοφίας. Το συγγραφικό του έργο είναι αρκετό για να τον κατατάξει ανάμεσα στους εξέχοντες υστεροβυζαντινούς συγγραφείς. Ωστόσο, το μεγαλύτερο μέρος του έργου του παραμένει έως σήμερα ανέκδοτο, καταγεγραμμένο σε χειρόγραφους κώδικες μοναστηριών και βιβλιοθηκών, και μόνον μικρό μέρος αυτού έχει εκδοθεί. Τα έργα του διακρίνονται σε έμμετρα, στίχους, στιχηρά και επιγράμματα, αναφερόμενα σε προσωπικότητες της εποχής του, σε άρχοντες, σε εκκλησιαστικούς άνδρες, σε μονές, σε ιερές εικόνες κλπ.

Επίσης, διασώζονται θεολογικά συγγράμματα, κυρίως αντιρρητικά κατά των Λατίνων, και θεολογικοί λόγοι που εξεφώνησε στις συζητήσεις Φερράρας-Φλωρεντίας, όπως τα "Αντίρρησις των λατινικών κεφαλαίων, περί του περκατορίου πυρός" (για το καθαρτήριο πυρ), "Συλλογιστικά κεφάλαια προς Λατίνους", "Απολογία προς Λατίνους Δευτέρα εν η εκτίθησι και της των Γραικών Εκκλησίας την αληθή δόξαν", "Συλλογισμοί δέκα δεικνύοντες ότι ουκ έστι καθαρτήριο πυρ", "Συλλογαί εκ τε προφητών και ευαγγελίων αποστόλων τε και των αγίων πατέρων περί του αγίου πνεύματος, μαρτυρούσαι κυρίως και αληθώς ότι εκ του Πατρός μόνον εκπορεύεται το Πνεύμα το Άγιον ουχί δε και εκ του Υιού", "Ομολογία της ορθής πίστεως εν Φλωρεντία", "Περί της εν συμβόλω προσθήκης", "Εκθεσις του αγιωτάτου μητροπολίτου Εφέσου τίνι τρόπω εδέξατο της αρχιερωσύνης αξίωμα", "Τοις απανταχού της γης και των νήσων ευρισκομένοις Χριστιανοίς".

Από τα ερμηνευτικά του έργα διακρίνονται η "Εξήγησις της εκκλησιαστικής ακολουθίας", "Λύσεις αποριών της θείας Γραφής", ένα σύντομο κείμενο ερμηνευτικό των λόγων της ευχής του Ιησού, το "Κύριε Ιησού Χριστέ, Υιέ Θεού, ελέησόν με", ένα έργο κατά της αιρέσεως των Ακινδυνιστών. Σώζονται επίσης επιστολές του απευθυνόμενες σε μοναχούς και εκκλησιαστικούς άνδρες προς ενίσχυση και τόνωση της ορθοδόξου πίστεως και του ανθηνωτικού αγώνος, όπως οι επιστολές στον Γεώργιο Σχολάριο ή τον μοναχό Θεοφάνη, και επίσης ένας θρήνος για την άλωση της Θεσσαλονίκης από τους Τούρκους το 1430 ("Μονωδία επί τη αλώσει Θεσσαλονίκης"). Υπάρχουν επίσης και μερικά ηθικά και φιλοσοφικά έργα, όπως τα "Κεφάλαια παραινετικά πάνυ ωφέλιμα", "Περί όρων ζωής", "Περί της ψυχής των αλόγων". (Αναλυτικός κατάλογος των έργων του Αγίου Μάρκου υπάρχει στο βιβλίο της Κ.Γ. Μαμώνη, *Μάρκος ο Ευγενικός, βίος και έργον, μελέτη γραμματολογική*, Αθήνα 1954, σελ. 66-76).

Κυρίως όμως ο Άγιος Μάρκος είναι γνωστός κυρίως από τα αντιρρητικά του συγγράμματα, θεωρούμενος ως ο κατ' εξοχήν υπέρμαχος της Ορθοδοξίας και των αγιωπατερικών παραδόσεων, ηγετική μορφή του ανθηνωτικού αγώνος κατά των Λατίνων και των Λατινοφρόνων, όπως ο Βησσαρίων. Επομένως, είναι φυσικό αυτά τα έργα του Αγίου Μάρκου να είναι περισσότερο γνωστά και να ποτελούν το κύριο μέρος της συγγραφικής του παραγωγής, ωστόσο αυτό το γεγονός τον αδικεί διότι δίνει μία μονομερή και μονοδιάστατη εικόνα του έργου του Αγίου Μάρκου, ενώ άλλα σημαντικά ερμηνευτικά και πνευματικά του κείμενα παραμένουν σχεδόν άγνωστα.

Ιδιαίτερη μνεία αξίζει στο υμνογραφικό έργο του Αγίου Μάρκου. Συνέταξε οκτώ παρακλητικούς κανόνες στην Υπεραγίαν Θεοτόκον, Κανόνα εις τον αγιώτατον και σοφώτατον Πατριάρχη Ευθύμιον, Κανόνα ευχαριστήριον εις τον Κύριον Ημών Ιησούν Χριστόν. Παραθέτουμε ένα μικρόν μόνον δείγμα.

"Συ των βροτών δόξα και κλέος και καύχημα, και αγγέλων στέφος και διάδημα, δι' ο η γη και ο ουρανός μίαν Εκκλησίαν στησάμενοι παναρμόνιον, το χαίρε σοι βοώμεν, χαίρε Δέσποινα κόσμου, χαίρε πάντων ανθρώπων βοήθεια" (κανών Η' εις την Υπεραγίαν Θεοτόκον, ωδή δ').

"Παντοίοις χαρίσμασι, κατακοσμήσας τον άνθρωπον, όν έπλασας πρότερον, τη παναλκεί σου χειρί, χρόνοις ύστερον, όλον αυτόν φορέσας, ίάσω φιλόανθρωπε, τας ασθενείας αυτού" (Κανών ικετήριος εις τον Ιησούν Χριστόν, ωδή α'). [εξ όσων γνωρίζουμε, ο κ. Μάριος Πηλαβάκης και το Ορθόδοξον Κέντρον Πατερικών Μελετών "ο Άγιος Μάρκος ο Ευγενικός", με έδρα την Μεθώνη Περίας, έχουν ασχοληθεί σοβαρώς και επισταμένως με το έργο του Αγίου Μάρκου και έχουν δημοσιεύσει μέρος του υμνογραφικού του έργου, εξ ου και εμείς αρρυόμεθα τα δύο ανωτέρω τροπάρια].